

Бокшань Галина Іванівна
канд. філол. наук, доцент
кафедри готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу й іноземних мов
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон

ІНДУСТРІЯ ГОСТИННОСТІ В РОМАНАХ «Я ОБСЛУГОВУВАВ АНГЛІЙСЬКОГО КОРОЛЯ» БОГУМІЛА ГРАБАЛА І «ЦЕНЗОР СНІВ» ЮРІЯ ВИННИЧУКА

Роман Б. Грабала «Я обслуговував англійського короля» було перекладено українською Ю. Винничуком у 2009 році, що позначилося на його «Цензорі снів» (2017): генетична спорідненість творів чеського й українського письменників спостерігається на образному, мотивному і стилістичному рівнях.

Окремі риси героїв-оповідачів у романах Б. Грабала і Ю. Винничука можна вважати художньою проекцією архетипу Трикстера, семантичним ядром якого є схильність до хитрощів і шахрайства [6]. В образі пікололика (офіціанта на побігеньках) Яна Діте в романі «Я обслуговував англійського короля» ці властивості візуалізовано в дещо редукованому вигляді. Так, на початку його автобіографічної оповіді з'ясовується, що, продаючи гарячі сосиски пасажирам у вагонах, він навмисно довго шукав дрібну решту – поки не від'їжджав поїзд. Ян навіть навчився плакати на пероні, щоби викликати до себе співчуття. Це уможливило накопичення ним досить великих грошових сум для наближення до його мрії – стати власником готелю.

Коли Андреас Попель – герой-оповідач у романі «Цензор снів» – відкрив свою кнайпу «Під липою», то разом зі своїм помічником Левком займався ошуканством клієнтів, не відчуваючи при цьому жодних докорів сумління: «Ми вирішили, що не буде гріхом перепродувати такі дефіцитні продукти в чистому вигляді, й до борошна сипали перемелену крейду, до олії доливали рідкий парафін, до молока – воду з борошном або крохмалем, сметану приправляли мішанкою з молока, соди й води з крохмалем, злегка забарвлюючи соком з моркви, під тонким шаром масла нерідко крилася брила сиру, до масла теж додавали лій, крохмаль або терту бульбу. Незабаром ми стали справжніми асами фальшування» [3, с. 226].

Міфологічний Трикстер завжди «керується лише власними пристрастями та апетитами» [5, с. 7–8]. Характерними аспектами тілесного у творах чеського та українського митців є особливості гастрономічної культури й топоси, пов'язані з харчуванням. Виступ Б. Грабала у Стенфордському університеті засвідчує наявність автобіографічних маркерів у романі «Я обслуговував англійського короля»: «течія моєї балачки і мого писання тісно пов'язана з кнайпою і ресторанами, але зазвичай більше з кнайпою. <...> я був у постійному контакті з ресторанним життям, тож з усім тим, що я описав, особисто зіткнувся» [2, с. 239]. Місцем дій у цьому творі переважно виступають

готелі та ресторани, адже Ян Діте спочатку був офіціантом-піколиком, кельнером, а згодом реалізував свою мрію стати власником готелю. У романі Б. Грабала можна простежити наслідування раблезіанських традицій, зокрема тих, про які писав М. Бахтін, – «переважання матеріально-тілесного первня життя: образів самого тіла, їжі, напоїв, <...> статевого життя. Образи ці подані до того ж у надмірно перебільшеному, гіперболізованому вигляді» [1, с. 310]. Найвиразнішими вони є у сценах, пов'язаних зі споживанням їжі: «А потім будили ми служника, неабиякого одоробла, який цілий день спав, споживши все, що залишалось після нічних бенкетів: незліченну кількість порцій, цілі миски салатів, яких не подужали ані ми, ані покоївки, усе доїдав той служник, усе, що лишилося в пляшках, допивав і мав гігантську силу» [4, с. 57]. Велика увага приділена описам страв від вишуканих та екзотичних до буденних: «Отож ледь не щодня ми, увесь персонал, мали на обід ті палюшки, раз із маком, другий з підливою, іншого разу з грінками, іноді политі маслом і посипані цукром, потім знову политі малиновим сиропом, а деколи з посіченою петрушкою і салом» [4, с. 87]. З раблезіанським пафосом зображено і прийом ефіопського імператора в готелі «Париж», зокрема приготування верблюда. Як і в романі Рабле, у творі Грабала «матеріально-тілесний первінь – первінь святковий, бенкетний» [1, с. 312], для нього характерне «переведення будь-якого високого церемоніалу й обряду в матеріально-тілесний план» [1, с. 312].

Скориставшись прихильністю німця Крауха, Андреас Попель відкрив у своїй хаті маленьку кнайпу «Під липою», в керівництві якою виявив неабиякий хист до фальшування й шахрайства. Як і Ян Діте, герой-оповідач роману Ю. Винничука з ентузіазмом береться до роботи такого штибу: «Треба сказати, що мати свою кнайпу, а краще – цілий ресторан, було моєю найбільшою мрією, в голові кружеляли сотні найрізноманітніших страв, і я знав, як вони повинні виглядати і як вони повинні подаватися» [3, с. 226]. У романі згадується чимало назв страв української кухні, зокрема галицької: «Ніби ми там нічого особливого й не готували, була випивка і невибаглива закуска – шкварки зі смальцем, квашені огірки, оселедці, а з гарячого тільки флячки і джур» [3, с. 228]. Невдовзі Андреас Попель став директором ресторації в легендарному львівському готелі «Жорж», відновивши в ньому кращі традиції, що панували за Польщі й були втрачені з приходом радянської влади: разом із пані Помазан вони «сотворили не меню, а Пісню Пісень з багатющою панорамою холодних і теплих закусок, основних страв та десертів» [3, с. 256]. У «Цензорі снів» зображення навколотілесних феноменів, пов'язаних із харчуванням, відзначається деталізацією та раблезіанським гротеском: з однієї курки пані Помазан «примудрялася зготувати шість котлет по-київськи, це при тому, що за всіма світовими кухняними приписами доведено, що з однієї курки могло бути тільки дві такі котлети» [3, с. 260]. Андреасу Попелю доручили готувати бенкет для поважної комісії з Райху в Янівському концтаборі: його художня візуалізація образно й стилістично споріднена з епізодами прийому ефіопського імператора в романі «Я обслуговував англійського короля». Образ кельнера, артикульований у романах Ю. Винничука та Б. Грабала, має подібну семантику,

ядром якої є інтелігентність, уважність до клієнтів, добра поінформованість у різних питаннях, витримка та терплячість. В описах готельного життя у «Цензорі снів» також відлунюють еротичні мотиви, характерні для твору чеського автора.

Таким чином, у романах «Я обслуговував англійського короля» Б. Грабала і «Цензор снів» Ю. Винничука самобутньо візуалізовано заклади індустрії гостинності (кнайпи, ресторани, готелі) й професії, пов'язані з ними (піколик, офіціант, кельнер, директор). Генетична спорідненість обох творів не суперечить авторській оригінальності українського письменника, який створив колоритні образи, відобразивши національну специфіку й особливості історичної епохи.

Список літератури

1. Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса. Введение (постановка проблемы). *Литературно-критические статьи*. Москва : Художественная литература, 1986. С. 291–352.
2. Винничук Ю. Богуміл Грабал, поет вулиці. *Грабал Б. Я обслуговував англійського короля*. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. С. 228–239.
3. Винничук Ю. Цензор снів. Харків : Фоліо, 2017. 365 с.
4. Грабал Б. Я обслуговував англійського короля. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. 240 с.
5. Радин П. Трикстер. Исследование мифов североамериканских индейцев с комментариями К. Г. Юнга и К. К. Кереньи. Санкт-Петербург : Евразия, 1998. 288 с.
6. Encyclopedia of Psychology and Religion / D. Leeming, K. Madden, S. Marlan. New York : Springer, 2010. 1023 p.